

Лав Николајевич Толстој

РАТ И МИР

ТОМ ПРВИ

Едиција
КЛАСИЦИ

Наслов оригинала
Л. Н. ТОЛСТОЙ
ВОЙНА И МИР

Издательство „Художественная литература”
Москва 1961

Превели
Милован и Станка Глишић

Лав Николајевич Толстој

РАТ И МИР

ТОМ ПРВИ

ОТВОРЕНА КЊИГА
Београд, 2021.

ДЕО ПРВИ

I

— Eh bien, mon prince, Gênes et Lucques ne sont plus que des apanages, des спахилуци, de la famille Buonaparte. Non, je vous prévienne, que si vous ne me dites pas, que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocités de cet Antichrist (ma parole, j'y crois) — je ne vous connais plus, vous n'êtes plus mon ami, vous n'êtes plus мој верни роб, comme vous dites.¹ Али да сте ми здраво здраво! Je vois que je vous fais peur,² седите и причајте.

Тако је говорила у јулу 1805. године чувена Ана Павловна Шерер, дворска дама и поверљива личност царице Марије Феодоровне, дочекујући важног и високог достојанственика, кнеза Василија који први дође на њен вечерњи пријем. Ана Павловна кашљала је већ неколико дана, имала је, као што говораше, *грип* (тада је *грип* била нова реч коју је само понеко употребљавао). У свима писамцима без разлике која је изјутра разнео лакеј у црвеној ливреји било је написано:

„Si vous n'avez rien de mieux à faire, M. le comte (или mon prince), et si la perspective de passer la soirée chez une pauvre malade

¹ Дакле, кнеже, Ђенова и Лука посташе само апанаже, само спахилуци породице Бонапарта. Али, ја вам унапред велим, ако ми ви не кажете да ћемо ратовати и ако ви још допустите себи да ублажавате све гадости, све грозоте тог Антихриста (а ја, части ми, верујем да је он то) — онда нећу више да знам за вас, више ми нисте пријатељ, нисте више мој верни роб, као што кажете (франц.)

² Видим да вас плашим.

ne vous effraye pas trop, je serai charmée de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Armete Scherer.”³

— Dieu, quelle virulente sortie!⁴ — одговори, нимало се не збуњујући таквим дочеком, кнез који уђе у везеном мундиру какве су носили дворани, у чарапама, плитким ципелама, с ордењем, с ведрим изразом свог плоснатог лица.

Он је говорио оним бираним француским језиком којим су не само говорили, него на коме су и мислили наши дедови, и оним благим протекторским интонацијама којима се одликује знаменит човек остарео у великом свету и на двору. Он приђе Ани Павловној и, подневши јој своју намирисану и сјајну ћелу, пољуби је у руку, па мирно седе на диван.

— Avant tout dites moi, comment vous allez, chère amie?⁵ Умирите свога пријатеља — рече он, не мењајући гласа и тоном у коме је кроз уљудност и болећивост провејавала равнодушност, па чак и подсмех.

— Како могу бити здрава... кад душевно патим? Зар осетљив човек може бити спокојан у данашње време? — одговори Ана Павловна. — Ви ћете, надам се, све вече провести код мене?

— А свечаност код енглеског посланика? Данас је среда. Морам се и тамо појавити — рече кнез. — Свратиће овамо кћи по мене, да ме повезе.

— Ја сам мислила да је данашња свечаност отказана. Je vous avoue que toutes ces fêtes et tous ces feux d’artifice commencent à devenir insipides?⁶

— Да су знали да ви то желите, отказали би свечаност — рече кнез по навици, као навијен часовник, говорећи ствари којима ни сам није хтео да други верују.

3 Ако немате у изгледу ништа лепше, господине грофе (или кнеже), и ако вас сувише не плаши перспектива да ћете провести вече код једне сироте болеснице, ја ћу се веома радовати да вас видим у моме дому између 7 и 10 часова. Ана Шерер.

4 Боже, какав жучан напад!

5 Пре свега, реците ми како сте, драга пријатељице?

6 Право да вам кажем, све те свечаности и сви ти ватромети постају већ неукусни.

— Ne me tourmentez pas. Eh bien, qu'a-t-on décidé par rapport à la dépêche de Novosilzoff? Vous savez tout.⁷

— Како да вам кажем? — рече кнез хладним тоном у коме се осећала досада. — Qu'a-t-on décidé? On a décidé que Buonaparte a brûlé ses vaisseaux, et je crois que nous sommes en train de brûler les nôtres.⁸

Кнез Василије говорио је увек лено, као што глумац говори улогу из старог комада. А Ана Павловна Шерер, и поред својих четрдесет година, била је препуна живости и ватрености.

Бити ентузијаст — то јој беше готово као друштвени положај, и понекад, кад за то није чак ни имала воље, она се правила ентузијаст, да не би преварила очекивања људи који је познају. Уздржан осмех који је непрестано титрао на лицу Ане Павловне, мада није одговарао њеним преживелим цртама, показивао је, као код размажене деце, да је она стално свесна свог симпатичног недостатка, од кога нити хоће, нити може, нити налази за потребно да се ослободи.

У средини разговора о политичким пословима, Ана Павловна паде у ватру.

— Ах, не говорите ми о Аустрији! Ја, може бити, ништа не разумем, али Аустрија није никад хтела нити хоће рат. Она нас издаје. Русија сама мора спасти Европу. Наш добротвор⁹ зна свој узвишени позив и биће му веран. Ето само у то ја верујем. Нашег доброг и дивног господара чека највећа улога у свету и он је толико пун врлина и добар да га Бог неће оставити и он ће испунити свој позив, удавиће хидру револуције, која је сад још ужаснија у личности оног убице и злочинца. Ми сами морамо окајати крв праведникову.¹⁰ У кога ћемо се поуздати, питам вас?... Енглеска са својим ђивтинским духом неће схватити нити може разумети сву душевну величину императора Александра. Она није хтела

⁷ Не мучите ме. Него, шта је одлучено поводом депеше Новосилцева? Ви знате све.

⁸ Шта је одлучено? Одлучено је да је Бонапарта спалио за собом своје бродове, а рекао бих, и ми намеравамо да спалимо своје.

⁹ Александар I (*прим. прев.*).

¹⁰ Мисли на француског краља Луја XVI (*прим. прев.*).

да напусти Малту. Она хоће да види, она тражи потајну мисао у нашим поступцима. Шта су казали Новосилџеву?... Ништа. Они нису разумели, они не могу разумети пожртвовање нашег императора који ништа не жели за себе а све жели за добро света. И шта су обећали? Ништа. Па ни оно што су обећали неће бити! Пруска је већ објавила да је Бонапарта непобедив и да му Европа не може ништа. Та не верујем ја ниједној Харденберговој¹¹ ни Хаугвицовој¹² речи. Cette fameuse neutralité prussienne, ce n'est qu'un piège.¹³ Ја верујем само у Бога и у узвишену судбину нашег драгог императора. Он ће спасти Европу!...

Она наједанпут стаде, подсмехујући се својој ватрености.

— Ја мислим — рече кнез са осмехом — кад би вас послали место нашег љупког Винценгерода,¹⁴ ви бисте на јуриш задобили пристанак пруског краља. Толико сте слаткоречиви. Хоћете ли ми дати чаја?

— Одмах. А propos — додаде она умирујући се опет — вечерас ће бити код мене два занимљива човека, le vicomte de Mortemart, il est allié aux Montmorency par les Rohans,¹⁵ једна од најбољих породица у Француској. То је један од добрих емиграната, од оних правих. Па онда l'abbé Morio: ви познајете тај дубоки ум? Цар га је примио. Знате ли?

— О! Биће ми врло мило — рече кнез. — Молим вас — додаде као да се тек сад нечег сетио и нарочито немарно, а међутим то о чему је упитао беше главни циљ његове посете — је ли истина да l'impératrice-mère жели да барон Функе буде постављен за првог секретара у Бечу? C'est un pauvre sire, ce baron, а се qu'il paraît.¹⁶

11 Кнез Карл Харденберг, пруски државник, био је у то доба министар спољних послова у Пруској (*прим. прев.*).

12 Гроф Хаугвиц, пруски државник (*прим. прев.*).

13 Та чувена пруска неутралност само је клопка.

14 Барон од Винценгероде, пореклом из старе немачке породице, служио је најпре у аустријској војсци, затим прешао у руску војну службу и 1802. постављен за цара ађутанта. Одликовао се у више битака у рату против Француза (1770—1818) (*прим. прев.*).

15 Виконт Мортмар, он је по Роановима род Монморансијевима.

16 Како изгледа, тај барон је неко ништавно створење.

Кнез Василије желео је да његов син добије то место, за које су се заузимали преко царице Марије Феодоровне да га изrade барону.

Ана Павловна готово зажмури, а то је значило да ни она, нити ико други не може судити о томе шта је царици пријатно или шта јој се свиђа.

— *Monsieur le baron de Funke a été recommandé à l'impératrice-mère par sa soeur*¹⁷ — рече она кратко, сетним, хладним тоном.

Кад је Ана Павловна поменула царицу, на лицу јој се одједанпут показа израз дубоке и искрене оданости и поштовања, помешан са сетом, што јој се увек дешавало кад је у разговору помињала своју високу заштитницу. Она рече да је њено величанство изволело указати барону *Funkeu beaucoup d'estime*,¹⁸ и опет јој се поглед замрачи сетом.

Кнез је равнодушно заћутао. Ана Павловна, са својом урође-ном дворском и женском умешношћу и брзином такта, хтела је и да пецне кнеза зато што се усудио говорити тако о личности која је препоручена царици, и да га у исти мах утеши.

— *Mais à propos de votre famille*¹⁹ — рече она — знате ли да ваша кћи, откако излази у друштво, *fait les délices de tout le monde. On la trouve belle, comme le jour*.²⁰

Кнез се поклати у знак да то цени и признаје.

— Ја често помишљам — настави Ана Павловна после тренутног ћутања, примичући се кнезу и осмехујући се љубазно, као да је тиме хтела рећи да су свршени разговори о политици и великом свету, па сад почиње интиман разговор — ја често помишљам како се понекад неправично дели срећа у животу. Зашто је судбина дала вама два тако красна детета (изузимама Анатола, вашег млађег сина, њега не волим — додаде она тако да није могло бити поговора и при том узви обрвама) — два тако дивна детета? А ви их доиста најмање цените, и зато их не заслужујете.

И она се осмехну својим усхићеним осмехом.

17 Господина барона Функеа препоручила је царици-мајци њена сестра.

18 Много поштовања.

19 Него, кад је реч о вашој породици.

20 Усхићује свакога. Налазе да је лепа као леп дан.

— Que voulez-vous? Lafater aurait dit que je n'ai pas la bosse de la paternité²¹ — рече кнез.

— Оставите шалу. Ја сам хтела озбиљно да говорим с вама. Знате, незадовољна сам вашим млађим сином. Међу нама речено (њено лице постаде сетно), о њему су говорили код њеног величанства, и жале вас...

Кнез не одговори, а она је, ћутећи и значајно гледајући у њега, чекала одговор. Кнез Василије се мало намршти.

— Шта да радим? — рече он најзад. — Ви знате да сам чинио за њихово васпитање све што може отац учинити, па су оба изишли *des imbéciles*.²² Иполит је бар мирна будала, а Анатол — немирна. То је једина разлика — рече он смешећи се неприродније и живље него обично, и показујући уз то особито оштро, у борама збрчканим око уста, нешто неочекивано грубо и непријатно.

— И зашто се рађају деца таквим људима као што сте ви? Да нисте отац, ја вас не бих могла низашто прекорети — рече Ана Павловна, замишљено подижући очи.

— Je suis votre верни роб, et à vous seule je puis l'avouer. Моја деца — ce sont les entraves de mon existence.²³ То је мој крст. Ја то тако себи тумачим. Que voulez-vous?...

Он ућута, показујући гестом да се покорава својој злој судбини. Ана Павловна беше се замислила.

— Ви нисте никад помишљали да ожените свог блудног сина Анатола. Кажу — рече она — да старе девојке ont la manie des mariages.²⁴ Ја још не осећам код себе ту слабост, али имам једну petite personne која је врло несрећна с оцем, une parente à nous, une princesse²⁵ Болконску.

21 Шта ћете? Лафатер би рекао да немам склоности за родитељску љубав.

22 Будале.

23 Ја сам ваш верни роб, и само вама могу то да признам. Моја деца — то су окови мога живота.

24 Имају слабост да жене и удају.

25 Нашу рођаку, кнегињу Болконску.